

Με ιστορία αιώνων οι ναοί της Μεγαλόχαρης στο Αιγαίο

Οι εκκλησίες της Παναγίας είναι σημείο αναφοράς για πολλά νησιά. Θρύλοι συνοδεύουν τις εικόνες Της. Με ξεχωριστά έθιμα τιμούν τη χάρη Της οι νησιώτες τον Δεκαπενταύγουστο.

Οι νησιώτες τής χάρισαν τα πιο εφευρετικά προσωνύμια. Της αφιέρωσαν ταπεινά εκκλησάκια και μεγαλόπρεπους ναούς. Την τιμούν με πανηγύρια ή με ένα απλό κεράκι στη Χάρη της.

Στη θρησκευτική συνείδηση των νησιωτών η Παναγία κατέχει ξεχωριστή θέση. Ιδιαίτερα τα καλοκαίρια και κυρίως τον Δεκαπενταύγουστο, αλλά και στα εννιάμερα, στις 23 Αυγούστου, οι αφιερωμένες στην Παναγία εκκλησίες γίνονται επίκεντρο λαμπρών εορτασμών, αλλά και πόλος έλξης επισκεπτών για τα μοναδικά πανηγύρια που συνοδεύουν τις θρησκευτικές εκδηλώσεις. Με αρχιτεκτονική εναρμονισμένη στο λευκό των Κυκλάδων ή στο τοπικό χρώμα του Βορείου Αιγαίου και των Δωδεκανήσων, οι Παναγίες του Αιγαίου είναι σημείο αναφοράς για πολλά νησιά όπως η Τήνος, η Πάρος, η Αμοργός, η Σίφνος, η Τζια.

Τα στοιχεία που παρουσιάζει σήμερα το «Έθνος» αντλήθηκαν από εγχειρίδια λαογραφίας, από πληροφορίες που εμπεριέχονται στις ιστοσελίδες των κατά τόπους μητροπόλεων και δήμων και από δημοσιεύματα τοπικών εφημερίδων και περιοδικών.

ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ

Παναγία Πορταϊτίσσα

Θεωρείται από τις πιο ωραίες και πρωτότυπες εκκλησίες των Δωδεκανήσων. Ο θρύλος που τη συνοδεύει είναι ότι χτίστηκε από τον όσιο Ανθιμο.

Όταν ολοκληρώθηκε η εκκλησία λέγεται πως πήγε στο Άγιον Όρος για να φέρει εικόνες. Ζήτησε μάλιστα από τον αγιογράφο να του φτιάξει ένα αντίγραφο της Πορταϊτίσσας της Μονής Ιβήρων. Όμως, εκείνος λόγω του προχωρημένου της ηλικίας του δεν τα κατάφερε. Σύμφωνα με την αφήγηση, ο όσιος Ανθιμος πήρε την εικόνα της Μονής Ιβήρων και την ακούμπησε στην Πορταϊτίσσα της Αστυπάλαιας. Επειτα από προσευχές, η Παναγία αποτυπώθηκε στην εικόνα της Αστυπάλαιας. Κάποια στιγμή θρυλείται πως ο όσιος Ανθιμος ήρθε σε ρήξη με τους ντόπιους και προσπάθησε να πάρει την εικόνα και να φύγει. Η εικόνα όμως δεν κουνιόταν από τη θέση της και θεωρήθηκε θέλημα Θεού να μείνει εκεί.

Το πανηγύρι που διοργανώνεται για την Παναγία την Πορταϊτίσσα κρατάει τρεις μέρες. Την παραμονή διοργανώνεται γλέντι στον περίβολο της Εκκλησίας. Ανήμερα, μαγειρεύεται αρνί γεμιστό και στις 16 Αυγούστου αναβιώνουν παλιά έθιμα, όπως το «γιαουρτοτάισμα».

ΙΟΣ

Παναγία Γκρεμιώτισσα

Το όνομά της «μαρτυρά» την ιδιαίτερη γεωγραφική της θέση. Μοιάζει «αγκιστρωμένη» σε έναν απόκρημνο

γκρεμό.

Αποτελεί ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αξιοθέατα της Ιου και εκτός από την ιερότητα του χώρου, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να θαυμάσει ένα μοναδικό θέαμα προς το απέραντο γαλάζιο του Αιγαίου. Ο θρύλος που τη συνοδεύει είναι πως η εικόνα ταξίδεψε σε μια μικρή βάρκα από την Κρήτη μέχρι την Ιο, με μια αναμμένη κανδήλα.

ΜΥΚΟΝΟΣ

Παναγία Τουρλιανή

Μπορεί το κοσμοπολίτικο νησί των Κυκλάδων να είναι γνωστό για τη νυχτερινή ζωή και τις διασημότητες από όλο τον κόσμο που περιδιαβαίνουν στα σοκάκια του, ωστόσο έχει και μία... άλλη πλευρά. Διαθέτει όμορφα μοναστήρια, ένα εκ των οποίων είναι η Παναγία Τουρλιανή που γιορτάζει τον Δεκαπενταύγουστο και μάλιστα διοργανώνεται και μεγάλο πανηγύρι.

Στη θέση που χτίστηκε λέγεται ότι προϋπήρχε ναός των Εισοδίων. Χτίστηκε το 1542 και ανακαινίστηκε στα 1757-1767 από μοναχό που ζούσε εκεί.

Αυτό που εντυπωσιάζει τον επισκέπτη είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο με τις μοναδικές λεπτομέρειες και ο Επισκοπικός Θρόνος, τα οποία η παράδοση θέλει να έχουν κατασκευαστεί στη Φλωρεντία από εξαιρετικούς τεχνίτες. Τις εικόνες λέγεται ότι φιλοτέχνησε ο αγιογράφος Ιωάννης εκ Κερκύρας. Η μονή είναι χαρακτηριστικό δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής, ενώ διάφορα τμήματα στον προαύλιο χώρο της κυκλαδίτικης μαρμαρογλυπτικής.

Στο μοναστήρι μπορεί να βρει κανείς μία αξιοπρόσεκτη λαογραφική συλλογή από παλιά εργαλεία και σκευή, αλλά και κειμήλια από τη ζωή του μοναστηριού, παλιά άμφια, έπιπλα και αφιερώματα.

ΑΠΟ ΤΟ 1600 Μ.Χ. ΧΡΟΝΟΛΟΓΕΙΤΑΙ Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΠΗΛΙΑΝΗ ΣΤΗ ΝΙΣΥΡΟ

Παναγία Σπηλιανή υπάρχει και στη Νίσυρο. Το προσωνύμιο της Θεοτόκου τής δόθηκε από τους ντόπιους για αυτονόητους λόγους, καθώς βρίσκεται μέσα σε σπήλαιο από το 1600 μ.Χ.

Το μεγάλο πανηγύρι που γίνεται εκεί κάθε 15 Αυγούστου θεωρείται ως

ένα ετήσιο αντάμωμα των ντόπιων που ζουν στην Ξενιτιά. Ο επισκέπτης μπορεί να δει και την αναβίωση του εθίμου του «τάξιματος» στην Παναγία. Γυναίκες ντόπιες και ξένες που ονομάζονται «νιαμερίτισσες» πηγαίνουν στο μοναστήρι από τις 6 Αυγούστου, ανήμερα της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ντυμένες στα μαύρα, τρώνε φαγητό χωρίς λάδι, κάνουν τριακόσιες μετάνοιες κάθε μέρα.

Τις μετάνοιες τις συνοδεύουν με έναν θρήνο που λέγεται μοιρολόι της Παναγίας. Ανήμερα της Κοίμησης της Θεοτόκου στήνεται ο «χορός της κούπας» και ακολουθεί παραδοσιακό γλέντι. Την άλλη μέρα οι οργανοπαίκτες συνοδεύουν τους προσκυνητές και τις «νιαμερίτισσες» μέχρι το λιμάνι για να τους αποχαιρετήσουν.

ΠΑΡΟΣ

Στο επίκεντρο η Παναγία η Εκατονταπυλιανή

Επίκεντρο των εορτασμών της Κοίμησης της Θεοτόκου, εκτός από την Τήνο γίνεται κάθε χρόνο και η Πάρος με την Παναγία την Εκατονταπυλιανή. Θεωρείται ένα από τα σπουδαιότερα παλαιοχριστιανικά μνημεία. Σύμφωνα με την παράδοση ιδρύθηκε από την Αγία Ελένη. Θρυλείται ότι το καράβι της εν πλω προς τους Αγίους Τόπους έπεσε σε σφοδρή θαλασσοταραχή και σταμάτησε στην Πάρο. Εκεί η Ελένη έκανε τάμα να χτίσει μια εκκλησία. Υπάρχουν δύο εκδοχές για το πώς χτίστηκε η Εκατονταπυλιανή, η μία είναι ότι χτίστηκε από την ίδια, η άλλη από τον γιο της, τον Μεγάλο Κωνσταντίνο, ως υλοποίηση της ηθικής υποχρέωσης της μητέρας του. Το αρχικό κτίσμα ήταν μία τρίκλιτη βασιλική εκκλησία. Αργότερα, ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός άλλαξε τη μορφή της και από τότε παραμένει ως έχει. Σύμφωνα με αρχαιολογικές έρευνες, ο ναός της Παναγίας είναι χτισμένος πάνω σε ένα προχριστιανικό κτίσμα του 4ου αιώνα.

Η Παναγία αποκαλείται και Εκατονταπυλιανή και Καταπολιανή και τα δύο προσωνύμια βρίσκονται σε παράλληλη χρήση από τα μισά του 16ου αιώνα.

Ο κυρίως ναός περιλαμβάνει πέντε παρεκκλήσια, ενώ η εικόνα της Πανα-

γίας είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Είναι επίχρυση και διακοσμημένη με πολύτιμους λίθους και μαργαριτάρια. Μια ακόμη παράδοση που συνδέεται με τον επιβλητικό ναό αναφέρει ότι «η Καταπολιανή έχει ενενήντα εννέα φανερές πόρτες και η εκαοστή είναι κρυφή και σφραγισμένη. Θα φανερωθεί όταν οι Έλληνες πάρουν την Πόλη».

ΣΑΜΟΣ

Επιτάφιοι και γιορτή με παραδοσιακό έδεσμα

Ένα έθιμο που εντυπωσιάζει στο ακριτικό νησί την παραμονή του Δεκαπενταύγουστου είναι οι επιτάφιοι που βγαίνουν σε πολλές εκκλησίες της Σάμου. Ξεχωριστή εκκλησία από τις δεκάδες που είναι αφιερωμένες στη Μεγαλόχαρη είναι η Παναγία η Καστρινή στο Παλαιό Καρλόβασι, η οποία έχει χτιστεί πάνω σε παλιό πύργο με το όνομα Καστρί.

Ο πύργος, πριν από την ερήμωση της Σάμου, χρησίμευε για παρατηρητήριο προκειμένου να εντοπίζονται οι πειρατές που πλησίαζαν. Σχετικές αναφορές για την Παναγία την Καστρινή κάνει στο βιβλίο του «Ακολουθία του Εσπερινού μετά περιφοράς του επιταφίου της Παναγίας» ο μητροπολίτης Σάμου και Ικαρίας Ευσέβιος.

Όπως σημειώνει, η εικόνα της Παναγίας βρέθηκε γεμάτη μαχαιριές εικονομάχων. Εντοπίστηκε από κατοίκους του χωριού Κοντακεία, οι οποίοι έβλεπαν να ανάβει ένα φως στην περιοχή. Όταν έσπευσαν να ξεδιαλύνουν το μυστήριο βρήκαν την εικόνα, την οποία θέλησαν να πάρουν στο χωριό. Όμως, την επόμενη μέρα ξαναβρέθηκε με θαυματουργό τρόπο στην ίδια θέση και τελικά έχτισαν εκεί την εκκλησία.

Τον Δεκαπενταύγουστο γίνεται πανηγύρι με την παραδοσιακή «γιορτή» που προσφέρεται στη Σάμο, δηλαδή κομμάτια κατσικίσου κρέατος, κρεμμύδια, σιτάρι και ελαιόλαδο που σιγοβράζουν όλη νύχτα σε καζάνια και «χυλώνουν». Κατά τον ίδιο τρόπο, βρέθηκε και η εικόνα της Παναγίας της Σπηλιανής που βρίσκεται στο Πυθαγόρειο. Λέγεται ότι ναυτικοί από τη θάλασσα έβλεπαν από τη μεριά της Σπηλιανής να βγαίνει ένα φως.

Αφού πλησίασαν και ερεύνησαν τον χώρο βρήκαν ένα πανάρχαιο εικόνισμα της Παναγίας, λουσμένο σε ένα υπέρκοσμο φως. Η Παναγία η Σπηλιανή είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή καθώς βρίσκεται μέσα σε σπήλαιο και υπάρχει και αγίασμα.

